

Hitelesség az interneten: a mértékadótól a megbízhatóig

LANKES, R. David

LANKES, R. David: Credibility on the internet: shifting from authority to reliability (Journal of Documentation, 64. vol. 2008. 5. no. 667-685. p.) c. tanulmányát Dévai Péter tömörítette.

Vajon mi teszi hitelessé az információszerzést az interneten? A szerző a feltett kérdésre elméleti igénytel fogalmazza meg a választ az internetes információkeresés elmúlt években történt változásának vizsgálata alapján, de nem mulasztja el a gyakorlati következmények, például a könyvtári munka változásainak említését sem.

A hitelesség tradicionális értelmezése a mértékadó (authority) fogalmához kapcsolódik, melynek során egy megbízott és/vagy szakmailag hozzáértő személy (autoritás) létrehoz egy megbízható forrást, jótáll a benne lévő információk felhasználhatóságáért, jóváhagyja azokat, és ezzel mintegy felhatalmazza a felhasználót az információ használatára. Vannak, akik úgy gondolják, hogy az internet térhódításával a „mértékadó” elveszíti jelentőségét mint a hitelesség megjelenési formája. Bizonyára sok példát lehet erre találni, de arra is többet említhetünk, amely

a „mértékadóság – engedélyezés” továbbéléséről tanúskodik. Ilyen például a Wikipedia és a csoportos szerkesztés módszere, mely legalább annyira mértékadó, mint az enciklopédiák készítésének tradicionális módja. Mások úgy vélik, hogy a blogolás megközelítően annyira autentikus, mint a tradicionális hírfolyamok. Annyi mindenesetre megállapítható, hogy a „mértékadóság – engedélyezés szemlélet”, tehát a régi értelemben vett autentikusság az internet korszakában sem mellőzhető, legfeljebb manapság új, kifinomultabb módszerekre van szükség az értékelésére, és az információ-önellátás előtérbe kerülésével ezen a területen is jobban érvényesül a decentralizáció. Felhasználói oldalról nézve nem arról van szó, hogy nem lehet megállapítani egy információ hitelességét, hanem inkább arról, hogy választani kell a sok információforrás közül, melyek önmagukat mind hitelesnek

állítják be. Sokak véleménye szerint tehát nem az autentikusság, hanem a választás válságáról van szó.

A könyvtárak az internetes információszerzés első időszakában azt tartották magukról, hogy csak a náluk lévő források autentikusak, míg az internet tele van megbízhatatlan információval. Volt olyan nézet is, hogy a világháló ugyan kiemeríthetetlen tárháza az információknak, de a valóban használható információkért fizetni kell. Később úgy gondolták, hogy a könyvtáraknak kiemelt szerepük van az információs források között, mert a könyvtáros az információfogyasztásban járatos szakemberként tudja, hogy melyek a megbízható források. Ez a szemlélet már átvezet a megbízható internet világába, ahol a felhasználó az általa hitelesnek vélt forrásból választja ki az információt. Ilyen körülmények között a könyvtáros már nem tekintélyelvű, hanem mértékadó, hiteles információs szakember, aki segít az olvasónak az autentikus információ kiválasztásában. Ez a szemléleti változás nemcsak a könyvtárakra és a könyvtárosokra jellemző, hanem a szolgáltatások sok más területére is. Ilyen például a biztosítás, ahol a biztosítási ügynök korábban tekintélyelvű szakembernek számított, manapság azonban egyre inkább a különböző információs forrásokban járatos hiteles szakemberré kell, hogy váljon. Ugyanez a helyzet akkor is, ha külön szakember közbeiktatása nélkül, mondjuk azt akarjuk megtudni, hogy milyen lesz az időjárás. Az internet elterjedése előtt a TV és az újságok voltak a legfontosabb hírforrások, most viszont töménytelen forrás áll az érdeklődő rendelkezésére, és az információ fogyasztója dönti el, hogy melyiket tartja a leginkább hitelesnek, és ennek alapján melyiket választja a tájékozódásához.

Így juthatunk el a megbízhatóság fogalmáig, mely tulajdonképpen azt jelenti, hogy valami vagy valaki minőségét tekintve tartósan és következetesen biztos alapokon áll. A tudomány területén a fogalom a tág értelemben vett adatok következetességét jelenti. Az a kérdés, hogy ugyanaz-e az eredmény, ha egy tényről vagy jelenségről ugyanazt kérdezzük, illetve ugyan-

arra alkalmazzuk őket? Míg az előző megközelítésben egy információforrásról elhittük (vagy nem), hogy hiteles, addig a megbízhatóságot szem előtt tartva több forrás megállapításait hasonlítjuk össze, hogy megtaláljuk az azonosságokat. A megbízhatóság a hitelesség formájaként megfogható például az újságírásban, ahol a riporter ideális esetben több forrásból szerzi be információját és összehasonlítja azokat. A megbízhatóságot előtérbe helyező szemlélet időnként a közvélekedés szerint nem mérvadónak tekintett információs forrásokat megbízhatóbbnak tartja. Ilyen volt például a Katrina hurrikán esete 2005-ben az USA-ban, amikor sokan a chat-szobákban beszerezhető információkat hitelesebbnek tartották a hivatalos szervek sokszor egymásnak ellentmondó közléseinél. A helyi weboldalak, mint pl. a NOLA.com lehetővé tették, hogy több kisebb közösség összekapcsolódjon és megossza egymással a híreket. Így a chatelők közül néhányan mértékadó hírforrássá váltak. A kétféle szemlélet tehát sok esetben összefonódik, de a megbízhatóság talán azért fontosabb, mert segítségével mértékadóvá válhatnak bizonyos információs csatornák, de hiányában meg is szűnhet a hitelességük. A megbízhatóság hiányának tolerálható mértéke azonban nem ugyanaz a különböző szakterületeken. Így például, ha egy futballista csak minden második meccsen rúg gólt, akkor is „mértékadó” egyéniségnek tekintik. Ha azonban egy tudós megállapítása-inak csak a fele igaz, már nem tartják megbízhatónak, ezért mértékadónak sem. Ezzel együtt a mértékadóság tényérésére is találunk példát: ha például bizonyos információ esetében csak egy forrás igazán mértékadó, akkor azt megbízhatónak is tekinthetjük. Pl. az Apple fejlesztési elképzeléseiről csak magától a cégtől kaphatunk valóban hiteles információkat, így a cég a hitelesség mindkét oldalát képviseli. A könyvtári világban a mértékadóságra helyezték a hangsúlyt, amikor sok intézmény összefogásával a Library of Congress-ben létrehozták a szerzők fájlját, melyből a nevek helyes kiejtésétől az álnevekig minden hasznos információt meg lehet tudni a könyvek alkotóiról.

A hitelesség sok szakértője a könyvtárosokhoz kapcsolja a más területen is ugyancsak érvényesülő úgynevezett „glória”-hatást. Ez azt jelenti, hogy ha valaki egy témában a megbízhatósága alapján mértékadóvá válik, akkor könnyebben nyeri el a mértékadóság státuszát más területeken is.

Mindezek összegezése alapján elmondható, hogy a mértékadóság és a megbízhatóság az információ hitelességének elképzelt két ellentétes oldalán található. A mértékadóság esetében a felhasználók előzetes megegyezése érvényesül az információ hitelességéről, ami már nem kérdéses a felhasználás idején. A megbízhatóság esetében viszont a hitelességről folyó beszélgetés nyitott, folyamatos. A felhasználók információkat találnak és hozzá megkeresik azokat az embereket is, akik a hitelességről döntést képesek hozni. Mivel a digitális hálózatok hatalmas mennyiségű

információt biztosítanak és a megbízhatóságukat megítélő embereket is közel hozzák a felhasználóhoz, ezért a különböző hálózati eszközök létrehozóinak és az információs szolgáltatásoknak is rendkívül nyitottaknak kell lenniük. Az információs eszközöket létrehozó és a hitelességet megítélő emberek egyrészt tevékenységükkel hatással vannak az információs rendszerre, másrészt „el is szenvedik” annak hatásait, ezért egyre „képzettebbnek” kell lenniük az információkat nyújtó digitális megoldások alkalmazásában és a hitelesség megítélésében egyaránt.

(Az ismertetett cikk teljes szövege a <http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&Filename=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/2780640502.html> címen olvasható.)

Új fejlesztések a Könyvtárportálon

A Könyvtárportálon az elmúlt hónapokban sem állt meg a fejlesztés. A könnyebb, eredményesebb és több információt nyújtó használat felé vezető úton a következő újdonságokat vezettük be:

- a könyvtárak oldalain láthatók a hozzájuk közel eső könyvtárak (pl. <http://konyvtar.hu/konyvtar/100>),
- a könyvek oldalain listázzuk a szerző olyan egyéb műveit, melyekhez van könyvismertetőnk (pl. <http://konyvtar.hu/konyv/1278>),
- a könyvtárkeresőben ezentúl a könyvtártípusra és a könyvtár katalógusának elérhetőségére is szűrhetünk,
- elérhetővé tettük az OPKM állományát is (<http://konyvtar.hu/konyvtar/2763>),
- a katalógus menüpontban a könyvtárközi szolgáltatók forrást választva is érkeznek eredmények,
- mint minden, a portálon kereshető könyvtár kedvencévé tehető, így ezt is szerepeltethetjük a kereséseinkben,
- a katalógusban mostantól egyszerre kereshetünk minden elérhető könyvtárban (a Szikla és a Szirén rendszerbe tartozó könyvtárak ideiglenesen nem elérhetők, de már így is egyszerre 120 könyvtárból érkeznek a találatok),
- a portálon keresztül elérhető egyházi könyvtárakban külön is lehet egyszerre keresni,
- tesztelés alatt áll a kölcsönzések lejáratáról tájékoztató díjmentes SMS-értesítő, amely a Google naptár segítségével működő új szolgáltatásunk. Jelenleg 49, hamarosan még több könyvtár kölcsönzései kezelhetők egy helyen (információ: <http://konyvtar.hu/wiki/Könyvtárportál:Kölcsönzések>).

Az elmúlt hetekben naponta 300–600-an látogatták a portál oldalait és december 6-án regisztrált a kétezredik felhasználó.

(Katalist, 2009. dec. 9. Füzessi Károly beszámolója)